

B. A. L. 4059

Dr. Amos Frâncu

Pentru memoria

lui

Avram Iancu

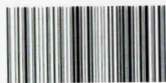
BCU Cluj / Central University Library Cluj

Ediția a II-a îngrijită

de

Emil Dandea

BCU Cluj-Napoca

RBCFG 2009 04324

Venitul curat al acestei broșuri este destinat
pentru monumentul avocatului AMOS FRÂNCU.

**Omagiu memoriei lui Avram Iancu și
apărătorului ei Amos Frâncu**

4059

APELUL

dat către Ministrul de Interne

Desider Perczel

prin

Dr. Amos Frâncu

BCU Cluj / Central University Library Cluj
în cauza fondului pentru

Monumentul lui Iancu

Retipărire după ediția „Tribunei“ din anul 1899
făcută de municipiul Tg.-Mureș

îngrijită de E. Dandea

Tipografia Municipiului Târgu-Mureș.

La frații mei români.

Plecați genunchii voștri întâi pe la morminte
Și țărna străbunească ferbinte o sărutați;
De-al lor curaj, virtute, aduceți-vă aminte
Și voi patriotismul de acolo-l învățați.

Un filo-român.

Prefață la ediția I.

Am consacrat aproape un întreg număr al „Tribunei“ (nr. 268 din 1899) pentru un act de extraordinară importanță în chestiunea ce zgudue întreagă opinia publică românească: *chestiunea Avram Iancu*.

În această extrem de revoltătoare afacere se remarcă anume un moment, nerelevat până acum: *autoritatea cauzei judecate*.

Se știe anume, cum chestiunea fondului lui Iancu a fost deja odată sub deliberațiunea forului suprem singur competent: ministrul internelor. Și acest for a adus în privința fondului, azi din nou confiscat, deja la 1896 sentința de achitare pentru cei prizoniți și de eliberare a fondului pentru monumentul lui Iancu.

Sentința aceasta adusă de același ministru Desider Perczel, care a inițiat oficios și insultarea memoriei lui Iancu, și confiscarea fondului, s'a pronunțat în urma recursului dat, pe care l-am publicat, și-l credem necesar a-l retipări în această broșură

Facem această publicitate fără știrea și autorizarea autorului, dl *Dr. Amos Frâncu*, care are modestia de a detrage publicității lucrările sale, dar ne credem îndreptățiți la aceasta — prin faptul, că acest act este depus la dosarul Iancu în arhivele publice, — ba ne socotim chiar îndatorați, ca publiciști români, fiind aceasta operă de o actualitate arzătoare, în marea chestiune ce pasionează întreagă românimea.

Acest studiu politic, istoric și juridic, nu ne îndoim va fi apreciat după merit de întreg poporul românesc. Iar de sub puterea conclusiunilor sale stringente nu vor putea să se subtragă nici aceia, cari astăzi sânt chemați să păzească, cel puțin *autoritatea cauzei judecate*, dacă nu vor să respecte dreptul firesc ce are fiecare popor, de a ridica monumente eroilor săi.

Pătrunși de venerațiune față cu locașurile istorice ale poporului românesc destinăm venitul, ce va rezulta din desfacerea acestei broșuri, pentru înfrumșetarea sfântului cimitir dela *Tebea*, unde își doarme somnul vecinic și Avram Iancu în umbra „gorunului lui Horia“.

Sibiu, Decembrie 1899.

Redacțiunea „Tribunei“.

Prefață la ediția a doua.

Conducerea municipiului Tg.-Mureș, îndeplinește cu dragă inimă îndemnul distinsului cărturar clujan d. protopop Ilie Dăianu, de a retipări această broșură — demult epuizată — și publicată de *Tribuna* în Decembrie 1899.

Sunt foarte fericit — că la organizarea acțiunii pentru *monumentul Avram Iancu din Cluj* (1920), cu un rezultat de cca. 1,500,000 — Lei numerar și 7 vagoane material de alamă, la înfăptuirea acestui monument ca *primul pe țară la Târgu-Mureș* (1925), la așezarea unei plăci comemorative în Palatul Cultural al acestui oraș și inițierea *Căminului de ucenici A. Iancu* din Tg.-Mureș (1924), și în fine, la formarea bazei unui *monument lui Amos Frâncu* (1933), — putem adăuga și acest modest nou semn de omagiu și admirație memoriei eroului Rege al munților, Avram Iancu, și colegului de breslă și strălucitului său apărător, Amos Frâncu, de a cărui prietenie și îndrumare m'am bucurat.

Am crezut: ca cea mai nemerită ocaziune pentru acest omagiu este evenimentul tinerimii din Tg.-Mureș a congresului Uniunii

generale a avocaților din România, din care prilej să desvăluie și placa comemorativă așezată de Baroul local în edificiul Curții de Apel *) în care a fost și Iancu și Frâncu.

Ambii au fost avocați: Avram Iancu dela Curtea de Apel din Tg.-Mureș, a plecat să facă revoluția dela 1848, și să intre în istorie; iar Frâncu, încă avea strânse legături cu acest oraș, care înainte de Unire era și sediul uneia din cele două comisii din Ungaria, pentru examenele de *avocați-magistrați*.

Omagiul nostru, este în primul rând, pentru marii dispăruți, dar și pentru întreg nobilul corp al avocaților, cari au la întregirea neamului o contribuție neegală de nici o altă breslă.

Admirabila pledoarie care o face Frâncu pentru Iancu, poate fi integral savurată în spiritul și subtilitățile ei, de aceia cari au trăit sub jugul străin sau cunosc perfect acele împrejurări, dar este și o lectură înalțătoare pentru tot românul.

Târgu-Mureș, 1 Septemvrie 1935.

Emil A. Dandea, avocat,
f. primar, președ. com. interimare.

*) aceasta este ca vechime a doua în Ungaria.

Pro patria semper!

Sub titlul : „*omagiu memoriei lui Avram Iancu și apărătorului ei, Amos Frâncu*“, primăria municipiului Târgu-Mureș, din laudabila inițiativă a președintelui comisiunii interimare, dl. avocat *Emil A. Dandea*, reeditează broșura tipărită în 1899 de ziarul „*Tribuna*“ din Brașov, broșură, în care se găsește reprodus faimosul „*apel*“, adresat de mult regretatul avocat Amos Frâncu, la 1 August 1895, ministerului de interne ungar Desideriu Perczel, susținerea cauzei acuzatului Titu Liviu Albini.

Se știe, că la acea dată, românimea ardeleană, într'un explicabil elan patriotic, organizase o colectă publică pentru strângerea unui fond, destinat ridicării unui monument ilustrului nostru luptător naționalist *Avram Iancu*.

Această „manifestare a pietății recunoscătoare a unui popor, față de acela care mai mult ca oricare altul, și-a iubit nația și libertatea și s'a învrednicit de însuși stima

dușmanilor săi“, a fost calificată, sub oblăduirea austro-maghiară, *delict sui generis*, și, în consecință, Titu Liviu Albini, deținătorul fondului colector, fu trimis în judecată pentru acest delict, ordonându-se totdeodată *confișcarea* sumelor adunate

Acțiunea penală deschisă împotriva lui Albini, era, neîndoelnic, de o strigătoare nedreptate și alcătuia o nouă verigă la nesfârșitul lanț de prigoniri și împilări care a încătușat românimea de peste munți, sub stăpânirea austro-maghiară.

Sunt cunoscute, de sigur, uriașele și energicele eforturi pe cari le-au făcut, de-a lungul vremii, patrioții noștri transcarpatini pentru a rupe acel lanț, ce s'a topit definitiv în vălvătaia marelui război de întregire a neamului.

Sunt deapururi vii în amintirea noastră, actele de neîntrecut curaj și de abnegație săvârșite de toți acei fii aleși ai româniei în necurmată lor luptă împotriva *desnaționalizării*, sistematic întreprinsă de șovinismul maghiar.

În acest șirag de fapte strălucite, se rânduește spre cinstea baroului român, și activitatea profesională desfășurată de avocatul Amos Frâncu, în procesul înscenat de guvernul ungar împotriva lui Albini.

Căci, întâmpinarea pe care acest fruntaș al baroului ardelean a adresat-o la 1 August 1895 ministrului Perczel, nu constituie un simplu act procedural, întocmit de către un avocat majoritar, în statul său național, pentru apărarea unui împricinat pe nedrept învinuit, sub un regim dictatorial, ci un vehement rechizitoriu îndreptat de un avocat minoritar împotriva unei tiranice dominațiuni streine. Așa fiind, apelul lui Amos Frâncu, apare ca un excepțional act de curaj și de *independentă profesională*, ce depășește poate într'o anumită măsură celebra declarație cu care și-a început pledoria *Berryer* înaintea tribunalului revoluționar francez :

„Aduc Convențiunii adevărul și capul meu. Ea va putea dispune de unul după ce va asculta pe cel'alt.“

În adevăr, Amos Frâncu, galvanizat de dreptatea cauzei pe care o apăra, îmbărbătat și inspirat de măreața umbră a ilustrului său predecesor Avram Iancu, după ce evoacă, pentru a o pune în adevărata ei lumină „fenomenala figură istorică“ a „regelui munților“ „a comandantului pururea victorios al legiunii“ „*Gemina aurora*“, „revoluționar idealist, născut, după chiar aprecierea isto-

riografului ungar Benedek“; după ce semnalează referindu-se la raportul căpitanului ungar Gratze, că Iancu era călăuzit de ideea capitală a *egalei îndreptățiri a nației sale*, și că el „omul pacinicei lupte pentru drept cu armele legii, în cadrele constituționale“ „a fost una cu nația sa, cu convingerile și aspirațiile ei, expuse în programul de la 15. Maiu 1848“; după ce impută șovinismului maghiar „*Actul de trădare și atrocitățile săvârșite în timpul armistițiului*“, demonstrează juridicește, că dispoziția ce se luase împotriva colectei publice, organizată pentru strângerea unui fond destinat ridicării monumentului lui Avram Iancu, trebuie să fie socotită ca o *violare a principiilor constituționale*.

Lozinca: „*maghiarizăm prin fier și foc*“, scrie Amos Frâncu ministrului Perczel, nu se putea să nu provoace replică promptă: „*români sau morți, autonomie sau moarte*“.

„*Porunca puterii*“, — exclamă el fără sfială, — „poate să deschiză zăvoarele temniței; adevărul însă răzbate prin zidurile închisorilor, chiar în acele timpuri când, după cuvintele celebre, trebuie aruncat vâl asupra libertății, precum oamenii ascund statuetele zeilor“.

Biciuitoare cuvinte, ce plesneau, ca un harapnic de foc, obrazul înaltului dregător maghiar!

„Colectele întreprinse întru eternizarea figurilor istorice“, — adăoga el, — „n’au reclamat nici odată concesiunea stăpânirii și nu pot fi calificate *cerșetorii*“; iar *judcătorul în funcțiune nu trebuie să aibă, ca politica, dubla față a lui Janus!*

Aluzie crudă la platitudinea și duplicitatea Justiției maghiare, care se pusese în serviciul politicianismului asupraitor.

Când avocații români din întreaga țară, adunați în congres la Târgu-Mureș, plecau cu smerenie frunțile în fața plăcii comemorative, menită să perpetueze în slavă memoria marelui avocat și luptător naționalist Avram Iancu, în mintea tuturor va scăpăra desigur fulguranta și pilduitoarea apărare conținută în apelul adresat de Frâncu, la 1895, guvernului maghiar.

Gândul colectiv, va fi stăpânit de acea curagioasă justificare a „istoricei fatalități care a pus poporul român în fața *alternativei dinamice, de a fi sau a nu fi o națiune*, și inimile toate, tresăltând sub impulsul unei patriotice mândrii, împerechea-vor într’o strânsă împletire de dragoste, admira-

ție și recunoștință, inimile celor doi mari români:

Avram Iancu, avocatul revoluționar de la 1848 și *Amos Frâncu*, revoluționarul avocatului române dela 1895, prin pilduitoarea independență cu care a știut să apere pe Albini și memoria slăvitului său înaintaș.

Două chipuri ce se vor desluși tot mai luminoase în largă perspectivă a timpului.

Doi protagoniști din impunătoarea falangă naționalistă, a cărei deviză a fost: *pro patria semper!*

Doi nemuritori cari au înscris pagini glorioase, nu numai în Cartea de aur a Baroului Român, dar în chiar *Cartea neamului*, pe care l'au slujit și cinstit în egală măsură.

J. Gr. Periețeanu

Vice președinte al Uniunii
Avocaților din România.

Apelul

dat în cauza fondului Iancu,
cătore ministrul de interne
Perczel Dezsö

Excelența Voastră!

Pentru colecta făcută în favorul monumentului lui Avram Iancu, a fost osândit acuzatul la 5 zile arest și s'a decretat confiscarea și încassarea executivă a sumei contribuțiilor, poreclite „daruri de milă“, în total 3780 fl. 65 cr. și în bani români 330 lei 50 bani, prin sentințele poliției (nr. 525/95) și a vicecomitelui (nr. 188/95) din Sibiu. Întru aparenta motivare a acestor judecăți se invoacă: ordinul ministerului de interne edat în cauza darurilor de milă, dela 16 Aprilie 1882, nr. 18613, §-ul 66 al art. de lege XL. din 1879, și ordinul Excelenței Voastre privitor la monumentul lui Iancu, edat sub nr. 426, la 15 Martie 1895.

Contra acestor sentințe, am onoare în calitatea mea de apărător, a înainta și motiva următoarea

Apelațiune și cerere de nulitate

I.

Pe frontispiciul reședinței Majestății Sale cesaro și apostolice regești strălucește următoarea deviză de eternă valoare: *Justitia regnorum fundamentum.*

Am deplina încredere în principiul și am ferma convingere, că factorii responsabili ai puterii executive trebuie să-și iea drept maximă conducătoare a declarațiunilor și faptelor sale numai și numai a d e v ă r u l. Mai ales socot însă, că cetățenii liberi întocmai sunt datori a descoperi adevărul în fața puterii. — Animat de aceste convingeri intime, îmi ridic glasul împotriva unei dispozițiuni a Excelenței Voastre, care în disprețul adevărului istoric a atins cu o judecată de înfierare nu numai memoria lui *Avram Iancu*, această fenomenală figură istorică, încarnațiunea poporului românesc, ci și lupta de apărare a acestui popor. O luptă aceasta, pe care poporul românesc a plătit-o cu viața alor 40.000 de oameni și cu ruinele alor 230 de sate pustiite; luptă pe care a purtat-o întru apărarea ideii monarhice, a continuității de drept autonomice, a libertății și egalei îndreptățiri națio-

nale. Și a purtat-o împotriva aceloră, cari prin regim de teroare au comis atentatul detronării au răsturnat constituțiunea țării, au inaugurat drept ideal de stat unificarea forțată a țărilor autonome de Coroană și ale deosebitelor rase constitutive de stat, și împotriva aceloră cari libertatea nu voiau să o dea decât în schimbul naționalității.

Acest războiu a costat torente de sânge. Cu toate acestea adevărat învins n'a fost decât singura patria, care deopotrivă își iubește pe toți fiii săi. Lacrămile Ei numai valul uitării, le poate usca și liniștea copiilor săi numai glasul împăciuirii o poate reda.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Trebuia, Esc. Voastră, ca să resimțiți profund în urma tradițiilor care vi-se leagă de nume*): cât de mult sunteți judecător și parte în această mare controversă. Și totuși Esc. Voastră ați aflat de bine a rupe valul uitării, a înăbuși glasul împăciuirii și a e-nunța un verdict istoric între mormintele pline de luptătorii căzuți pentru cele două curente de idei.

Circularul Esc. Voastre, care ridică la valoare dogmatică de stat judecata ce ați

*) Aluzie la Percel Mór și Percel Miklós, foști generali în revoluțiunea ungurească.

enunțat și o sancționează cu represiuni penale, circular a cărui parte istorică a fost declarată secretă, iar partea dispozitivă penală, întemeiată pe cea istorică, de publică, are textual următorul cuprins :

„Se știe, că agitatorii români plănuiesc ridicarea unei statui lui Avram Iancu, devenit faimos prin atrocitățile comise de Românii contrari patriei asupra Maghiarilor și supra-numit „Regele munților“, aranjând colecte parte publice, parte secrete spre acest scop, prin ceea-ce intenționează a amăgi și agita pe Românii, care nu cunosc trecutul. Eternizarea memoriei unui astfel de individ n'ar fi altceva, decât propovăduirea celui mai negru fanatism de rasă, glorificarea aceluia care și-a trădat patria, care a fost cauza uciderei și jefuirii familiilor nevinovate.

„Atentatul acesta neputându-se permite ordonez prin aceasta, că ori-unde pe teritoriul țării s'ar încerca ridicarea unei statui pentru numitul, șefii respectivei localități cercuale sau comitatense s'o împedec sub grea răspundere personală ; colectele pentru acest scop nu se pot suferi, și întru-cât deja s'au întâmplat colecte, colectanții — în virtutea legilor și regulamentelor existente — trebuie

să fie trași la răspundere, iar suma adunată să se confişte.

„Totodată declar, pe baza §-ului 1 al art. de lege XL. din 1879, că toți aceia cari în ori-ce chip conlucră în favorul ridicării monumentului plănuit lui Avram Iancu, colectează ori fac contribuiri, comit contravențiune, și ca atari sunt a se pedepsi cu cincisprezece zile închisoare și 100 fl. amendă“.

Prin acest ordin al Esc. Voastre organele inferioare s'au simțit îndreptățite, atribuindu-i putere retroactivă, a aplica acuzatului o dedeapsă, prin care se decretează perderea libertății personale și a enunța confiscarea sumelor de contribuiri, pe care le-a primit în publicitate înainte de edarea acelu ordin și pe cari deja le-a predat unei a treia persoane. Drept aceea mă văd necesitat a proiecta asupra tuturor aserțiunilor acestei ordinațiuni razele de lumină ale adevărului și a pune în fața tuturor enunțiaților ce cuprinde, principiile fundamentale ale constituțiunei, dreptului și legii pozitive.

Constat, că Esc. Voastră făptuirea acestora, cari au inițiat ridicarea unui monument pentru Avram Iancu și au căutat a'l realiza prin contribuiri publice, o stigmatizați cu privire la scopul atribuit și la cercurile politice

de unde a răsărit ideea colectei. Mai constat, că informatorii Esc. Voastre au isbutit să vă câştige pentru opiniunea, că prin plănuirea unui monument pentru Iancu agitatorii români vor să amăgească și să agite pe Români, cari nu cunosc trecutul. În fața acestora țin a releva înainte de toate greșeala, ce residă în distincțiunea, ca și-când poporul românesc ar avea peste tot straturi cari nu-și cunosc trecutul și constat, că istoriografii și bărbații de stat deopotrivă s'au convins, că toate straturile poporului românesc sunt străbătute într'un mod proverbial de conștiința istorică și națională, și că astfel, obiectiv și în teză, de abia poate fi vorbă de Români cari nu și-ar cunoaște trecutul. Din contră această spontană mișcare prigonită de Esc. Voastră, inițierea monumentului lui Iancu, cercul din care a pornit ideea, intențiunea care a produs curentul, toate acestea sunt mai ales potrivite a convinge și pe cei mai dificili sceptici despre adevărul acelei vestite declarațiuni a istoriografului Regelui Mathia, dată întru a caracteriza pe Români: *Magis pro linguae, quam pro vitae incolumitate certasse videntur.*

Iar dacă nici istoriograful aceluia rege pe care proverbul l-a eternizat zicând: „A

murit regele Matia, s'a stîns dreptatea“ nu ar afla crezămînt, am să vă invoc trei cifre elocvente :

1437! 1784! 1848!

Epoci aceste sguduitoare! Ele au descoperit nesecate isvoare, din care curge necurmat conștiința istorică a poporului român luptător pentru libertățile sale publice!“

Astfel fiind psihologia poporului român, veți afla cât e de firesc momentul, că ideea, inițiativa și începutul realizării monumentului lui Avram Iancu a pornit din sînul țărănimii române, — printr'o curioasă coincidență istorică tocmai din sînul plugarilor români dela *Șiria* (Világos).*) Numai prin presiunea acestei țărănime a răsbătut apoi ideea în presă, în coloanele „Foi Poporului“, prin continue reclamațiuni din sînul poporului. Despre aceasta Esc. V. va binevoi a se convinge atît din apelurile presei, cât și din declarațiunea forului de prima instanță, ba și din acel fapt singur destul de elocvent că $\frac{9}{10}$ părți ale contribuenților sunt țărani.

În fața acestor fapte e imposibil a nu recunoaște, că ideea monumentului lui Iancu

*) Localitate lângă Arad unde revoluționarii unguri au depus armele.

și contribuiri în acest scop nu se pot judeca drept o acțiune mesteșugit înscenată de „agitatorii români“, ci drept o mișcare generală isvorită spontan din sînul poporului. Prin urmare e datoria bărbatului de stat activ de a pătrunde la adâncimile acestor mișcări populare și a cerceta tendința ei la lumina adevărului obiectiv. Iar mie, ca unuia care simțesc direct pulsațiunea inimii acestui popor, mi-s'a rezervat onoarea de a asigura pe Esc. Voastră, că scopul acestei mișcări nu a fost agitarea și seducerea, ci afirmarea conștiinței naționale și istorice a poporului românesc.

Cumcă de fapt acesta a fost scopul nimic nu o poate dovedi mai strălucit, decât acel motiv fundamental, care a dat primul impuls la ideea monumentului lui Iancu. Examinând Esc. Ta în mod pragmatic acest motiv o să vă convingeți, că curentul de idei și inițiativa pornită în favorul monumentului lui Iancu (pe care Esc. Voastră ați dorit să o pedepsiți cu pierderea libertății și confiscare, fiindcă s'ar fi făcut fără permisiunea guvernului) nu s'a manifestat decât ca un efect și o reacțiune a colectei publice, pornită pretutindenea în întreaga țară, — deasemenea fără permisiunea guvernului

— pentru monumentul lui Kossuth Lajos, cum și a acelor tendințe revoluționare ce se manifestau în această mișcare, tendințe cari rezidă dela sine în numele și trecutul lui Kossuth, și cari sunt întru toate contrari tradițiilor de drept de stat, dinastice și naționale al poporului românesc, contrare convingerilor și luptelor acestei națiuni.

În ideea monumentului proiectat lui Kossuth se prezentau ca glorificate destruc-tivele principii de drept de stat, inseparabile de numele lui Kossuth, cum sunt: teoria incompatibilității, ruperea legăturii imperiale întemeiată în sancțiunea pragmatică, nimicirea autonomiei țărilor coroanei S-tului Ștefan și unificarea forțată a rasselor, cari compun acest stat poliglot, — o preamărire a ceea ce se întreprindea sub domnia glorioasă a aceluiași domnitor, a cărui detronare a fost enunțat-o Kossuth în pronunțamentul de 14 Aprilie 1849 în Dobrișin. Era deci firesc, dacă poporul românesc a fost așa de adânc lovit în sentimentele sale dinastice, în conștiința sa istorică și națională, încât reacțiunea astfel provocată, întărită și de simțul pietății naționale, a căutat să afle o manifestațiune și a aflat-o în ideea monumentului lui Iancu. Acel Iancu, care repre-

zintă întruparea negațiunei tendințelor lui Kossuth.

Astfel fiind ideea monumentului lui Iancu în motivele și tendințele sale, înțelepciunea și *sentimentul monarchic* al Escelenței Voastre nu va putea să nu recunoască, cum în această mișcare nu s'a manifestat seducerea și ațîțarea, ori schimonosirea trecutului; s'a declarat însă conștiința istorică și națională a poporului românesc și pietatea sinceră față cu amintirea acelu Iancu, care în fruntea poporului său a luptat și a suferit, a trăit și a murit, pentru *aspirațiunile monarchice, naționale și de libertate*.

Astfel privită tînta acestei mișcări, în mod diferent de concepțiunea Esc. Voastre, trebuie să ajungă într'o lumină și mai intensivă judecata falsă a Esc. Voastre, pe care ați riscat-o asupra rolului din trecut al poporului românesc, rol legat de numele lui Iancu, și asupra onorului personal, politic și militar al lui Iancu. Aceasta îmi impune a arăta, că judecata ce ați format e desmințită de istoria pragmatică.

Escelența Voastră în ordinul citat calificați lupta de apărare ce poporul românesc a purtat-o în revoluția dela 1848—49, pentru ideea monarchiei, pentru egalitatea și li-

bertatea națională, drept o „crudă vărsare de sânge comisă de Românii dușmănoși patriei asupra Maghiarilor“.

Acuza de nepatriotism de abia se poate susține față cu acel popor, care la ordinul Domnitorului său legitim a prins arma pentru apărarea legitimității și a continuității de drept, pentru autonomia Ardealului și egalitatea sa îndreptățire națională: față cu acel popor, care nici-când n'a adus asupra patriei arme străine ori aliați străini, nici Turci, nici Nemți, nici Muscani*) față cu acel popor, care contra intervențiunii străine a protestat și atunci, când terorismul organizat în contra lui îi preficuse în cenușe sute de sate, când tribunalele de sânge zi de zi săvârșiseră asasinate în massă în șirele fiilor săi, când mii de oameni ai săi acopereau deja câmpurile de bălăie.

Despre toate acestea Esc. Voastră se poate convinge și din declarația lui K. M. Pataky**): „Alle Walachen stimmten gegen die Einberufung der Russen“. Și deci abia o să mzi insistați pentru aserțiunea d-v. dacă o să considerați, că adversarul poporului ro-

*) Aluzie că unguri au făcut aceasta de repetite-ori.

**) Bem in Siebenbürgen, Leipzig 1856.

mânesc a fost: un parlament ilegal și facțios, care desfășura stindardul revoluționar pentru detronarea dinastiei, pentru nimicirea continuității de drept, și unificarea ori estirparea popoarelor nemaghiare.

Dovadă că poporul românesc, în frunte cu *Iancu*, a luptat cu asemenea dușman, și că prin urmare nu e permis a insinua acestui popor o luptă îndreptată contra patriei, este *Szilágyi Sándor*, un istoriograf maghiar, căruia sper că și Esc. Voastră îi veți da crezământ. Acest istoriograf caracterizează în chipul următor parlamentul și activitatea lui:

„Și ce a făcut parlamentul, fiindcă așa voiau șefii săi?

„A enunțat eghemonia națiunii și limbei maghiare; ideia egalei îndreptățiri a nimit-o chimeră și la Seghedin, încă înaintea de a se împlini un an, parlamentul a introdus în lege egala îndreptățire a naționalităților.

„A voit să se separeze de Austria și în ultimele momente totuși a fost aplecat a trata cu aceeași Austrie“. *)

Dar ca patriotismul luptei poporului românesc să nu se mai discute, dați-mi voea mă provoca cu profund omagiu la răspun-

*) A forradalom után, Világos küszöbén.

sul preagrațios pe care Maiestatea Sa cesaro și apostolică regească, Domnitorul și Regele nostru Francisc Iosif I., l-a dat deputațiunei poporului român, la 25 Febr. 1849, răspuns care sună astfel:

„Primesc cu bucurie asigurarea credinței și alipirei bravei națiuni române și recunosc cu mulțumită jefele grele, ce le-a adus pentru tronul meu și întreaga monarhi, în lupta contra unei partide necredincioase care a aprins războiul civil, și face să mai continue.

Petițiunea credincioasei națiuni române voiu dispune a fi amănunțit cumpănită și rezolvată în cel mai scurt timp spre liniștirea ei“.

Și dacă Esc. Voastră o să revocați în memorie și faptul, că pe steagul regimentului român de grănițeri stă pusă de mâna Maiestăției Sale medalia cu următoarea inscripție: „Pentru perseverența statornică în credința jurată 1848-49“ abia va mai trebui să combat acuza de nepatriotism. Pot deci trece în liniște pentru a lămuri acea opinie a Esc. Voastre, prin care luptele Românilor ați voi să le prezentați numai ca niște atrocități isvorâte din ura de rassă, iar pe Avram Iancu, drept autor al aceloră.

Istoria o să Vă convingă, Escelență, că nici una dintre aceste aserțiuni nu se poate accepta, și că în această privință nici măcar o umbă de îndoială să nu mai planeze asupra adevărului, voi face să se pronunțe astfel de isvoare istorice, cari prin poziția lor politică și de rasă vor afla crezământ și la Esc. Voastră.

Ziarul „Honvéd“ (nr. dela 11 Iulie 1848) aruncă lumină asupra faptului, că nu contra unor cetățeni nearmați decurge lupta de apărarea a legiunilor lui Iancu, pentru-că după acest articol:

„Munții ocupă aproape jumătate din armata noastră ardeleană, și e una dintre cele mai ingrate operațiuni de războiu, din lume, o adevărată muncă sysiphică“*) — ci s'au luptat cu jumătate din victorioasa armată maghiară ardeleană. O luptă a fost aceasta, care după mărturisirea foii maghiare „Honvéd“, „ar face cinste celui dintâiu comandant din lume“; o luptă care contra Românilor s'a purtat cu ținta și mijloacele extirpațiunii după cuvântul de ordin al căpitanului maghiar de honvezi, Gabányi: „*Să stârpim fără milă neamul rebel*“;**)

*) „Die Romanen de Österreichischen Monarchie“, Wien, 1850, pagina 211.

**) V. „Honvéd“ nr. 154, 1849.

o luptă, în care și-au găsit mormântul nu numai trei mari armate ungurești: a lui — Hatvani, a lui Vasváry și a lui Kemény, ci pe lângă acestea și alte numeroase corpuri mai mici de armată. O luptă această în care totuși Iancu nici-odată, nici chiar când durante armistio a fost atacat, prin trădare și sperjur — nici-odată zic — *n'a perdut nici o singură bătălie*, și a stat neînving și atunci, când întreg Ardealul, afară de munții liberi ai lui Iancu, zăcea la picioarele genialului Bem.

Aceste elocvente fapte vor convinge pe Esc. Voastră, că aci masele rău înarmate ale poporului românesc au stat pe câmpul de luptă față în față cu armate regulate și că aceste lupte victorioase ale lui Iancu nu pot fi calificate drept atrocități săvârșite asupra Ungurilor.

Războaiele civile nu se fac fără vărsări de sânge. Aceasta o confirmă însuși faptul, că pe poporul românesc lupta sa de apărare dela 1848, la costat viața alor 40.000 de oameni și 230 de sate incendiate. O constată și faptele, că marea revoluțiune franceză a fost un torent de sânge isvorât din milioane de inimi, iar revoluția din Februarie a Parisului a costat viața a 15 000 de oameni.

Dar răspunzător pentru acestea, înaintea lui Dumnezeu și a oamenilor, este și rămâne numai acela, care le-a cauzat.

Exc. Voastră rechemați umbra lui Iancu și-l învinovați de a fi cauzat atrocitățile. Rătăciți și această rătăcire, mă constrânge să arăt ce și cine a fost de fapt cauza atrocității dela 48 și să dovedesc că represaliile comise de poporul jefuit și destinat victimă asasinatelor în masă, nu stau, nici una, în absolut nici o conexitate cu numele lui Iancu, care era pătruns de cele mai nobile principii ale umanismului.

Exc. Voastră, anume veți binevoi a nu pierde din vedere, cari au fost antecedentele și cauzele represaliilor săvârșite de masele poporului românesc în contra voinței comandanților săi.

E fapt istoricește constatat, că înainte de Octomvrie 1848 nici unui Ungur nu i-s'a atins măcar un fir de păr din partea românilor, pe când sângele pacinicilor Români neînarmați era vărsat râuri întregi din partea terorismului, cu scop direct de a extirpa, nu numai inteligența, ci chiar întreagă rassa românească. Un scop acesta isvorât din dorul de a-și satisface ura de rassa seculară aceia, cari — după prim-ministrul din vre-

muri Szemere Bertalan — „vorbia ca-și-când
am fi încă tot la 1832, când Maghiarul era
totul, iar Sârbul și Valahul nimic, decât po-
por fără drepturi“.

În aceasta va găsi ori-care om ne-
preocupat cauza vendetei de mai târziu,
și pentru-ca să provoc în privința aceasta
convingerea Excelenței Voastre voiu cita ur-
mătoarea declarație a baronului *Stein*, șeful
de stat-major maghiar, cuprinsă într'o scri-
soare adresată prefectului *Axente* :

„Știu eu bine, că nu Români, cari un
întreg milleniu au purtat cu răbdare jugul,
au erupt; trădători ai patriei sale și trădă-
tori ai libertății Ungariei au ațîțat pe Ro-
mâni la răsbunare prin crimele lor — și pe
D-zeul meu a fost grozavă răsbunarea. Ro-
mânii s'au alipit de cauza acelor cari au
luptat contra autorilor acestor oribilități, și
iată, liberi și neînvinși au rămas ei în
munții lor“. *)

Pe lângă o astfel de mărturisire poate
că ar fi superfluu să mai insist a documenta,
că nu lăncu a fost cauza represaliilor ce
s'au ivit ici-colea în decursul desarmării
rebelilor, după terorismul săvârșit de parti-

*) Die Romänen der Österr. Monarchie,
pag. 214.

dul revoluționar, și ca o reacțiune a aceluia, pentru-că Iancu a stat departe de toate aceste mișcări.

Cauzele adevărate ale vendettei au fost :

1. Dușmanii jurați ai libertății poporului. Despre fapăturile lor Csányi László, comisarul plenipotent al guvernului revoluționar în Ardeal, își dă seamă în chipul următor încă și la data de 29 Aprilie 1849 :

„Sosesc la mine rapoarte oficioase, că mai sunt tirani, cari n'au învățat nimic din cele întâmplate, cari neascultători față cu legea, silesc cu forța pe foștii lor iobagi, deși nu le mai sunt stăpâni, — ca să le facă robotă“.

2. Aceia, cari au comis ne mai auzite atrocități contra Românilor nevinovați și neînarmați prin introducerea tribunalelor de sânge, încă înainte de a fi pășit România pe terenul rezistenței active. Tribunalele cari au pus în furci în masse pe cei mai buni ai națiunii, cu atâta oroare, cât, după-cum apare din următorul comunicat al foii oficioase „Wiener Zeitung“, dela 14 Iunie 1849, însuși comandantul oștirii maghiare, Bem Josef, a pronunțat cea mai zdrobitoare osândă asupra acestora.

În „Wiener Zeitung“ se constată :

„Cuprinsul scrisoarei lui Iosif Bem către Ludovic Kossuth publicată în foaia imperială dela 25 Iunie 1848, scrisoare datată în Sibiu, 6 Iunie 1849, în care el acuză de „arbitrar și patimă“ tribunalele de sânge Kossuth-ești, cari îi reaminteau tribunalele terorismului din Franca — se confirmă prin aceasta pe deplin“.

E dovedit, Excelență, că numărul jertfelor statarului s'a constatat întâiu cu cifra de 4834, după cum arată „W. Z.“ și s'a rectificat în urmă, tot acolo, cu suma de 6000.

3. Aceia, cari au comis asasinatetele în masse dela Mihalt și Luna, apoi cunoscutele omoruri dela Abrud și Sân-Craiu, acei tirani, cari fiind reprezentanți ai puterei armate omorau cu grămada, numai din petrecere, pe Români, încă pe atunci, când nici un singur Maghiar n'a fost violentat de Români. Aceasta se ilustrează în mod eclatant din mărturisirea baronului Apor György cuprinsă în scrisoarea sa dela 2 Octomvrie 1848, adresată amicului său Gálffy, *) — acel baron Apor György, care a spânzurat în sălțile dela I e r n u t 26 de țărani pacinici nevinovați — și apoi încă nouă — și se

*) Vezi „Siebenbürger Bote“, 1848.

preumbla, cu ciubuc în gură, printre trupurile celor executați.

4. Aceia cari s'au atins cu mâni criminale de averea poporului românesc, după exemplul dat de majorul Csutak, cum o dovedește următoarea declarație a generalului Czetz János : *)

„Guvernului i-a fost bătător la ochi în fine, că acestui bun domn i-a mai plăcut a jefui poporațiunea săracă, în Baia-de-Criș, Boița și Brad“.

Pilda lui însă a atras imitatori pretutindenea, așa cât, baronul Stein, colonel în statul-major unguresc, e însuși constrâns a constata aceasta în sus citata scrisoare.

5. Aceia, cari au erijat întru *caeterum censeo* desființarea poporului românesc din cauza principiilor sale monarchice, naționale, de egalitate și fidelitate.

Acest scop infernal l-au proclamat usurpătorii puterii publice în mod fățiș, prin manifestele lor.

Acei cari, după cunoscutul ordin prohibitiv al ministrului de războiu *Aulich*, au prigonit până la sânge și pe acei Români cari luptau sub stindardul maghiar.

Și cari fiindcă în cele din urmă li-se

**) Bem, Erdélyi hadjárata, pag. 147.

părea că sângele românesc se scurge prea încet au primit în solda și sub steagurile lor pe cel mai faimos ucigaș și tâlhar din țară, pe Rozsa Sándor, cu sângeroșii lui complici, și sub titlul de „trupă volantă” i-au asmuțat asupra neînarmatelor sate românești.

6. Acei, cari au formulat după „Pesti Hirlep” a lui Kossuth în supremă maximă de stat lozinca: *să maghiarizăm cu fer și foc* și au provocat ecoul: *Români sau morți*; cari au asvârlit în Transilvania faimoasa parolă a baronului Vesselényi: *Uniune sau moarte*, provocând înmiit răsunetul: *autonomie sau moarte!*

Toate acestea o să Vă convingă Exc., cari au fost adevăratele cauze și adevărații autori ai atrocităților, mai ales dacă veți considera, că s'a fost pus în curs distrugerea neamului românesc. A unui neam, despre ale cărui suferințe din trecut însuși Kossuth Lajos se exprimă în proclamațiunea sa către Valahi (az oláhokhoz) astfel:

„Valahii au suferit mult din străvechi timpuri, n'au avut mai nici o libertate, ba chiar și numele lor a fost infamat în legile țarei”.

Astfel nu restează decât să indigitez

• acel fapt istoric îndeobște cunoscut, că lancu, *comandantul pururea victorios* al legiunei *Gemina auraria*, ca un adevărat reprezentant al humanismului, nu numai că a stat departe de ori-ce cruzime, dar nu e permis să fie condamnat cum Exc. V. îl judecați. Această judecată, despre caracterul și activitatea lui, sunt convins, că o desmint nu numai istoriografii, ci și miile de compatrioți maghiari, cărora lancu li-a mântuit vieața.

Acela, care nu numai a cruțat Turda, Aiudul și Abrudul, pe cum și vieața și averea locuitorilor maghiari cu sentimente revoluționare ai acestor orașe, ci i-a mântuit de pierire tocmai atunci când pe locuitori i-ar fi putut lăsa victimă armelor sale victorioase, iar orașele lor pradă flăcărilor — nu merită să fie acuzat de vandalism.

Ca aceste fapte să nu fie trase la îndoială, mă provoc în ce privește Turda și Aiudul, la raportul căpitanului Gratze: *)

„S'a mai distins apoi prefectul Avram lancu printr'o purtare dreaptă, ireproșabilă, prin o deosebire corectă între dușmanii armați și nearmați, în 10 Noemvrie când eu am ocupat orașul Aiud, care mi-s'a fost

*) Vezi „Die Romänen“..... 217—218.

predat necondiționat. Pe când coloanele au fost introduse în poziția dinaintea înconjurând orașul, coloana lui Iancu a primit ordinul să defileze prin oraș pentru a forma gârda de din napoi a corpului de armată.

Iancu și-a condus coloana sa prin oraș fără ca să fi eșit din rând un singur om, și a ocupat apoi jurul orașului așa că nu numai nu s'a făcut nici un act de violență, ci s'a împiedecat orice jefuire.

Tot asemenea a lucrat el la 20 Nov. zi în care eu am ocupat, în numele preagrațiosului nostru Domn, Turda, după-ces'a supus necondiționat; și pentru a arăta poporațiunii, care s'a plecat numai de frică, cumcă: Românii au în vedere un scop mai înalt, decât pretinsa poftă de jaf, am intrat numai eu singur cu suita mea în oraș și am dispus ca întreg corpul să tăbărască pe câmpii, pe țarmul drept al Arieșului, fără ca să fi încercat un singur om a veni în oraș.

Nici în acest oraș nu s'a întâmplat nici un act de violență, nici un jaf, în decursul îndelungatei petreceri aci a corpului de armată“.

Aceste fapte, au constrâns pe acest martor ocular, — care scria în niște timpuri, când deja vânturi reci suflau din Viena în-

spre poporul românesc, — ca să dea despre Iancu o caracterizare cu totul diferentă de Exc. V.

„În decursul expedițiunii eu am trăit viața de tabără în același bivuac cu Iancu, și astfel am avut o mulțime de ocaziuni pentru a-i studia caracterul. El avea oroare de ori-ce separatism. Două idei principale îl conduceau: *susținerea monarhiei și egala îndreptățire a națiunii sale*. De aceea eu am convingerea morală, că cu știrea lui și la porunca lui nu i-s'a făcut nimănui nici o nedreptate“.

Cu privire la mântuirea Abrudului, care s'a fost distins prin atrocitățile sale împotriva Românilor, dați-mi voie să mă provoc la un distins cetățean abrudean, Rákosi József, care zice din cuvânt în cuvânt următoarele:

„La 20 Oct. 1848 o deputațiune a rugat pe Iancu, pe atunci proclamat comandant al Românilor din patrie, ca să cruțe orașul... Spre norocire, fiindcă Iancu, în virtutea temperamentului și culturai sale nu era omul distrugerii... orașul a fost grațiat sub condițiunile următoare: să predea toate armele, să jure fidelitate lui Ferdinand al V-lea și peste tot să dea 3000 fl. desdăunare de războiu. Împlinindu-se aceste con-

dițiuni Abrudul a rămas în pace întreagă iarna". (V „Pesti Naplo“, nr. 238, dela 31 August 1881).

Din aceste fapte v'ați putut convinge deja, Excelență, de ce umanism era străbătut spiritul lui Iancu. Dacă n'a putut împiedeca, el cel puțin nu a potențat întru nimic fatalitatea care a adus în urmă ziua de doliu asupra Abrudului de el mântuit. Sosind el de pe câmpul de luptă la fața locului 5 ore după-ce se începuse opera de răsbunare, Iancu a căutat să aline amarul zilei prin mântuirea dela moarte a sute de Maghiari... E imposibil să nu știți, Excelență, că pricina acestei zile de jale a fost înfrângerea credinței, și trădarea comisă față cu Iancu și poporul românesc.

Din opul contelui Richard Gelich, din scrierile lui Szilágyi Sándor, Kövály Mihály, și din arhivele revoluțiunei, de sigur v'ați putut convinge, Excelență, că nu Iancu a pricinuit acea zi de jale. Pentru-că e fapt istoric, că guvernul revoluționar și anumit Kossuth Lajos a plenipotențiat pe deputatul Dragoș cu misiunea de a pacifica pe Români. În scopul de a se iniția pertractări în această privință s'a legat armistițiu și pentru durata pertractărilor s'a garantat inviolabili-

tatea cu provocare chiar la onoarea Dictatorului. Deasemenea e fapt istoric, că după-cum spune R. Gelich — „pe când Dragoș închina pahare cu perfecții și tribunii pentru împăciuire“ — Hatvani, „parvenit dintr'un miserabil sans culotte comandant de armată“ — cum îl numește Szilágy — a năvălit în Abrud, durante armistitio, — la ordinul secret a lui Kossuth — și prinzând pe tribunii români cari parlamentau și unindu-se cu Maghiarii din oraș a comis cele mai nebu-nești crime ale terorismului. După-cum spune Gelich, „însuși Hatvani a străpuns în piață pe un român, dând hordei sale nedisciplinate semn de năvală asupra Românilor“.

Această stare de lucruri, verificată și de baronul Stein („Genehmigte Kossuth Hatvanis Vorrücken“) e dovedită și cu ordinul lui Kossuth către Hatvani, în care i-se dă din cuvânt în cuvânt următoarea instrucțiune:

„Pe deputatul Dragoș... l-am îndrumat, ca sub *pretextul armistițiului ori tractărilor dorite să nu oprească nici-decum campania de războiu*, ceea-ce îți comunic și d-tale, ca și până la sosirea succesorelui să'ți continui activitatea în *acest înțeles* și mai ales cu toată energia“.

După toate acestea oare să mai fie de

lipsă, Excelență, să arăt cine este cauza dezastrului dela Abrud întâmplat după înfrângerea lui Hatvani și cât de departe stă de acest dezastru Iancu, caracterul deschis, care dinaintea sperjurului abia a scăpat cu viața.

În legătură cu aceasta atrag atențiunea Exc. Voastre la faptul, că sutele de Maghiari numai inimei de oameni iubitoare a lui Iancu au putut mulțumi, dacă după catastrofa dela Abrud au scăpat cu viața de răsbunarea poporului românesc, după-cum apare din literile promemoriale anexate aci și edate de George Borza și Iosif Șuluțiu de Cărpeneș, jude reg. de tribunal în pens. Din toate acestea vă puteți forma judecată obiectivă, Excelență, întru cât poate fi atins caracterul lui Iancu de acuza vandalismului și a urei de rassă.

La formarea acestei judecăți, Vă vor fi întru ajutor și următorii istoriografi, cari toți se poartă cu cea mai arzătoare ură față cu tot ce-i românesc.

Kövári scrie astfel :

„Sunt totuși doi, cărora nici dușmanul nu le poate denega oare-care recunoaștere. Unul e Nicolae Solomon, prefectul comitatului Hunedoara, care n'a omorât și n'a pradat. Al doilea e Avram Iancu, așa numitul

„Regele munților“, care din interes național a înarmat munții și n'a fost condus de egoism, ceea-ce se vede din faptul, că după doborîrea Ungurilor a refuzat a depune armele, până-ce nu se vor realiza promisiunile făcute națiunii sale de cei împărătești; și fiindcă nu le-au împlinit, n'a primit dela ei nici o decorațiune; și pentru aceasta mai târziu a nebunit“.

Jancsó Benedek citînd isvoarele istorice, redă opiniuni cu totul diferite de Esc. Voastră.

De atunci, Jancsó Benedek, s'a ocupat special de Iancu în opul său, editat sub auspiciile soc. „Emke“^{Univ. Vom. Litarăta} amănunțit cum se pronunță acest scriitor, care nu poate fi bănuț de filoromân :

„Nu se poate nega că Iancu a fost figura cea mai onorabilă a mișcărilor române din 1848—49.

„Un tinăr visător, entuziast, el e figura tipică cea mai interesantă a tinerimei din anii patruzeci. Naționalitate, libertate națională, drepturi omenești generale, egalitate, independență și libertate universală, au fost ideile, ce formau lumea spirituală a celor mai buni din acea generație. Legendele marelui revoluții franceze au fost obiectul admi-

rației lor și dorința ferbinte a sufletului lor era, să se asemene și ei în trup și suflet cu distinsele figuri ale acestei revoluții. Critica, îndoiala, încă nu atinsese tânărul lor suflet; tare și neclintită era credința lor în revoluție, ca în unicul mijloc al mântuirii sociale și politice. *Iancu era revoluționar idealist născut*, ca și Petöfi, Vasvári și ceilalți tineri maghiari. A crescut în aceeași lume de idei, în aceeași atmosferă spirituală, ca și tinerii maghiari contemporani.

„Acele familii maghiare, — continuă în alt loc, — cari au căzut în mâinile lui Iancu au fost fericite, pentru-că el a apărat vieța bărbaților și onoarea femeilor. Cu un cuvânt, — zice dl Jancsó, — istoriografia și publicistica maghiară nici-când n'a negat că Iancu a fost un adversar uman, însuflețit de principii“.

Nota Redacției.

Iar Ürmössy Lajos face în „Budapesti Hirlap“ (Nr. 200 din 1895) următoarele declarațiuni:

„Fiind vorbă despre Iancu, țin să amintesc, că e o greșală a declara pe acest bărbat „tâlhar ucigaș“, acest bărbat n'a făcut astfel de fapte. El a prins arma din principiu, dar poporul sau nu și-l-ar fi putut ținea sub arme numai cu principii (?); uciderile nu le-a

putut opri, dar îndată-ce a ajuns stăpân al situației, cu mâna de fer și-a ținut armata în frâu.

„Când Bem își secera învingerile, lancu s'a retras în munți cu oștirea sa, nepermițând nici o ucidere, deși ar fi avut destul teren să năvălească din când în când la vale. Bem l-a provocat să depună armele și să fie supus credincios patriei; el a răspuns că întinde Ungurilor cu drag dreapta împăcare, dar numai în cazul, dacă Bem primește programul de mai sus, pe care în Olmütz i s'au făcut deja promisiuni.

„Principiile, vederile lui, le putem condamna și trebuie să le condamnăm, dar nu-l putem numi „*haramia*“.

În urmă cu considerare la scurtimea timpului, fie-mi permis a mai cita opul contrar Românilor, al baronului Iosef Helfert: „*Revolution und Reaction*“. Citez din declarațiunile lui ce se găsesc la pag. 214:

„Unde prefectii au putut interveni direct ori prin subordonații lor, a fost evitat mult rău. Înaintea tuturor însă lancu și-a câștigat în această privință merite, și dacă Maghiarii mai pronunță și azi cu groază numele lui, însoțindu-l cu ocară și blestem, să nu se uite multele nenorociri, cari au

fost prevenite prin el. Vaza lui a fost cea mai mare, cuvântul lui cel mai respectat și el sa nizuیت vădit.... a face uz în măsură mare de această împrejurare.

Excelență Voastră, domnule ministru! Cadrele acestei apelațiuni nu-mi permit a face o caracterizare. Din datele citate până acum reese însă clar faptul, că în fața caracterului individual, politic și militar al lui Iancu, și-au închinat steagul lor și cei mai implacabili dușmani.

Iancu, ca persoană, a intrat bogat în revoluțiune și după ce a predat erarului o -
majă de aur, încredințată pazei sale, iar națiunei românei toată moșioara părintească, el a murit în completă mizerie.

Iancu, n'a primit distincțiunile personale ce i s'au oferit. Și să nu recunoașteți oare, Excelență, că la el nu se găsesc motivele faptelor ce i-ați imputat, nici pofta de avere, nici dorul de domnie, și că trăsura fundamentală a caracterului său a fost dezinteresarea altruistă?!

În ce privește caracterul politic, Iancu a fost una cu națiunea sa, cu convingerile, aspirațiunile ei depuse în programul dela-
15 Mai 1848.

Aceasta a exprimat-o așa de pregnant

el însuși în scrisoarea adresată deputatului din Ungaria, Gozman, pentru împăcarea cu Maghiarii. El scria, încă și după trădarea dela Abrud astfel :

„Noi suntem oamenii libertății ! Pentru asta am revoltat, pentru asta ne-am vărsat și suntem hotărâți a ne vărsa sângele până la ultimul Român. Brațele noastre, din 15 Maiu al anului trecut până la ora cea fatală, deschise au stat, ne-am oferit fraților Maghiari de cei mai sinceri amici pentru toate adversitățile timpurilor viitoare, *numai să ne garanteze naționalitatea pe temeiul dreptului egal.*

In urmă, precum și mai înainte, Vă scriem, că nu suntem în contră, ba dorim ca fii aceleeași mame, să avem aceiași amici și inamici cu Maghiarii, *dar condițiunile atinse le pretindem realizate. Fără de acelea a muri mai bine suntem rezoluți*“.

Să nu recunoașteți oare, Excelență, puritatea cristalină a acestui caracter politic consecvent și trăsurile fundamentale ale lui : neclintita alipire către legitimitate, libertate națională și frățietate ?

In privința caracterului militar, Iancu, credincios jurământului său depus la 15 Maiu 1848, a luptat pentru dinastia legitimă

și pentru egala îndreptățire națională, dovedindu-și în sute de lupte deschise întrepeditatea, neabuzând de învingerea câștigată și ne intimidat de pierderea avută, cu durere pentru victimele revoluțiunii, deplângând pe adversarii săi căzuți și tractând cu loialitate umană pe adversarii neînarmați.

Să nu recunoașteți oare, Excelență, că de caracterul acesta nu s'a atins nici avere străină, nici sânge nevinovat, și că fundamentala caracteristică i-a fost: credință la jurământ, eroism și umanism frățesc? —

La vestea morței lui *Vasváry Pál*, pe care îl învinseră mai ales femeile române, Iancu a făcut următoarea declarație caracteristică: „Aș fi dat 10 ani din viața mea, dacă a-ți fi adus viu pe Vasváry înaintea mea. Pagubă de el, ce tânăr excelent era“.

Auzind despre soarta lui *Dragoș*, care ca trădător a fost trucidat de popor, a adresat către victorioasa oștire, care ocupase Abrudul următorul cuvânt:

„V'ați luptat, cu honvezii așa brav, încât îmi vine să vă sărut pe toți; dar că ați omorât pe Dragoș, mi-ați amărât sufletul“.

Și totuși Excelența Voastră stigmatizați ca pe un rob al celui mai negru fanatism

de rassă, ba chiar și cu acuza *trădărei de patrie* pe acest bărbat, pe care Majestatea Sa, gloriosul nostru Domnitor, la ale cărui ordine aveți fericirea a servi și Exc. V., s'a îndurat preagrațios a-l distinge, și a onora modestul lui domiciliu, — schimbându-și în acest scop planul de călătorie, — cu pra înalta Sa prezență.

Excelența Voastră ați putea să numiți trădător de patrie pe acela, care :

și-a încălcat jurământul de fidelitate și a fugit în străinătate, lăsând la furci pe aceia, în ale căror mâini și-a pus armele ;

a confiscat averea publică și privată ba chiar și sfințitele clenodii ale regatului ;

a evitat totdeauna câmpul luptei ;

a izolat pe cetățenii cei mai fideli Regelui și constituției ;

a dat comanda în mâna unor *condottieri* străini, acaparați deopotrivă prin enorme solde și false parole, și sub aceștia a înregimentat ofițeri sperjuri, soldați vânzători de steagul lor, masse de popor induse în eroare și asentate cu forța, și neîndestulit nici cu aceștia a luat sub steagurile sale pe cei mai mârșavi bandiți ai țării ;

până la ultima răsufflare a vieții sale, cu graiul și cu intriga, fățiș, prin războiu

civil, ascuns în urmă în afunzimile conjurațiilor, sumuțind o națiune asupra celorlalte în patrie, și aliându-se cu dușmanii țării în străinătate: lucrat-a el pentru de-tronarea dinastiei legitime, oferit-a el co-roana țării unei puteri străine, zdrobit-a el sancțiunea pragmatică și cu aceasta însăși constituțiunea și pus-a el întreaga țară în sânge și flăcări, pentru utopia de a contopi cu forța rasele ce constituie acest stat poliglot. *)

Un astfel de caracter s'ar putea în-fiera cu timbrul oprobrios al trădării de tron și patrie!

Dar a aplica acuza trădării de patrie față de acela, care a prins arma pentru drepturile dinastiei și ale poporului său designat victimă al extirpațiunii, care a purtat războiu de apărare împotriva terorismului revoluționar, ce țintea la despoiarea tronului, răsturnarea constituțiunii și extirparea raselor, — aceasta înseamnă o acuză

*) O transparentă caracterizare a lui Kos-suth Lajos, care a primit sub steagurile sale pe Rozsa Sándor, și a înregimentat tot străini la conducerea steagurilor sale: Dembinszky, Bem, (Poloni), contele Leiningen-Weesteburg, Baronul Stein, Schweidel, Vetter, (Germani), Damjanich, (Sârb), Guyon (Englez), Klapka (Boem) și așa mai departe.

falsă, care trebuie să facă loc unei convingeri mai bune, pentru-că e o concepțiune absurdă la un ministru monarhic.

Această concepțiune a fost temeiul acelei dispoziții a Exc. Voastre, prin care eternizarea memoriei lui Iancu într'un monument, ați calificat-o drept fapt penibil.

Credința ce o am în victoria adevărului îmi oferă speranța, că în momentul, când Exc. Voastră veți arunca în cumpăna judecății pondul adevărului istoric, nu veți mai găsi în eternizarea memoriei lui Iancu altceva, decât *manifestarea pietăței recunoșcătoare a unui popor* față cu acela, decât care ~~mai mare~~ *aderență la ideile monarhice* n'au avut, decât care mai mult nime nu a iubit națiunea sa și libertatea, și decât care nime nu s'a învrednicit mai mult de stima însăși a dușmanilor săi.

În această afacere Exc. Voastră stați la răspântia puterei și a adevărului.

Porunca puterei poate să deschidă zăvoarele temniței: *adevărul însă răzbate prin zidurile închisorilor* chiar și în timpuri de acelea, când — după cuvintele celebre: „trebuie aruncat vâl asupra libertății, precum oamenii ascund statuile zeilor“.

II.

Am pus în fața faptelor partea secretă a ordinului Exc. V. dela 15 Martie a. c. care conține verdictul istoric. Îmi mai rămâne deci numai datorința de a releva, că partea publică și dispozitivă a ordinului alterează principiile fundamentale ale constituțiunei ungare, depuse în art. de lege III. și XVIII. din 1848 și în articolii de lege XL. din 1879, și XXXVII. din 1880.

Dispoziția prin care se decretează drept *delictum sui generis* o specială contravențiune și se statuează o pecifică retorsiune penală pentru colectarea și contribuirea la monumentul lui Iancu, alterează principiile constituționale, fiindcă scoate din cercul libertăței individuale dreptul de a ridica monumente pentru repausați. Iar hotărârea prin care se pronunță confiscarea contribuțiilor deja făcute, violează constituțiunea, fiindcă atinge dreptul de proprietate privată și vatămă acel principiu cardinal de drept că ordinele guvernului nu au putere retractivă.

Corectura acestor leziuni de drept stă în mâinile Exc. V. supunând reviziunei sentințele instanțelor inferioare, cari osândesc

pentru colecta publică întreprinsă în presă și încheiată prin predarea rezultatului la mâna unei a treia persoane înainte de emiterea și publicarea ordinului de oprire al Exc. V.

O să Vă bată la ochi, Excelență, că instanțele inferioare și-au creat două baze, ce se exclud reciproc. Deoparte, aplică arestul de 5 zile pentru colecta Iancu, nu pe baza ordinului privitor la colecta Iancu, care statuează o specifică calificare de contravențiune și o măsură specifică de pedeapsă, ci condamnă pe acuzat ca pe unul ce ar fi cerșit milă, fără concesiune, și învoacă drept motivare § 66 al art. XL. din 1879 și ordinul de executivă al ministrului de interne 18613 din 1882 prin care se interzice cerșitoria publică.

De altă parte aceste foruri pronunță asupra rezultatului colectei ce nu se mai află în posesiunea acusatului, confiscarea și alternativ încassarea executivă pe baza ordinului Iancu al Exc. V. care nu are putere retroactivă.

Împotriva concepțiunilor greșite și a gravaminelor de drept cuprinse în aceste sentințe oferă scut chiar și ordinul dela 15 Martie a. c. al Exc. V.

Când, adevărat Exc. V. ați declarat colectarea pentru fondul lui Iancu, ca un delict *sui generis* și ați prigonit-o cu o sancțiune penală specifică, atunci în mod implicit ați recunoscut și enunțat:

1. Că lansarea colectei Iancu, înainte de publicarea ordinului, nici oprită n'a fost, nici a putut fi în mod legal subsumată unei calificațiuni penale legale și vr'unei pedepse oare-care.

2. Că astfel colecta Iancu nu se poate identifica, nici în teză, nici în concret, cu nici o dispozițiune a legilor și ordinelor prohibite până atunci existente și cu atât mai puțin s'a putut subsuma dispozițiunilor în vigoare în privința cerșitului oprit prin art. de lege XL. din 1879 și pedepsit pe această bază prin ordin ministerial, ca deosebita contravențiune; fiindcă dacă ar fi fost aplicabile la colecta Iancu aceste dispoziții, nu ar mai fi fost lipsă a formula o nouă contravențiune: *contravențiunea Iancu*.

E evident deci, că în momentul când legislatorul statuiază asupra unei fapături o specială contravențiune, aceasta nu înseamnă și nu poate însemna că acel substract ar fi fost calificat prin dispozițiuni legale anterioare drept infracțiuni punibile.

Aceasta trebuie să fie atât de clar înaintea Exc. V., încât nici nu mai discut, că acum fiind decretată drept faptă punibilă special calificată și pedepsită colecta pentru Iancu, e imposibil să fie prigonită drept contravențiune comisă prin cerșitorie oprită, fiindcă, această contravențiune se deosebește atât în privința substractului și a calificățiunii, cât și a gradului de pedeapsă de contravențiunea nou creată de Exc. V. pentru colecta Iancu.

Dacă anume contribuirea pentru monumentul lui Iancu s'ar putea subsuma contravențiunii de cerșitorie, atunci Exc. V. nu ați fi creat în vederea acestui substrat o nouă specie de contravențiune și nu ați fi provăzut-o cu o sancțiune penală, care se deosebește în mod esențial de pedeapsa croită pentru cerșitorie, ci pur și simplu ați fi îndrumat numai zeloasele d-voastră organe, ca din incidentul colectei lui Iancu să aplice asupra acesteia și a colectorilor procedura și pedeapsa normală în art. de lege 40 din 1879 pentru cerșitorii fără concesiune.

Constat anume, că Exc. V. pentru colectorii fondului Iancu ați statuat o contravențiune, care se pedepsește cu maximul

de arest până la *15 zile*, cu 100 fl. amendă și confiscare. Constat însă, că după § 66 art. XL. din 1879 contravențiunea ceșitoriei se reprimă cu o pedeapsă ce are maximul de *8 zile*.

Este deci mai mult ca evident, că și pentru cazul când Exc. Voastră v'ați hotărî de a susține și aplica acest imposibil ordin, și atunci făptuirea colectorilor pentru monumentul lui Iancu o puteți aprecia, Exceelență, numai și exclusiv pe baza ordinului Exc. Voastre din 15 Martie a. c. nr. 426/895 prezidial — și în vederea contravențiunii și substratului, contemplate în acest ordin.

În fața acestui ordin stă însă principiul: *sine lege nulla poena*. În momentul când s'a dovedit colectarea înainte de ordinul Exc. Voastre, ce statuează contravențiune și confiscare, în momentul când veți recunoaște și d-v., acel principiu cardinal juridic respectat de 2000 de ani: *lex posterior ad praeterita trahi non potest*, în momentul când e neîndoelnic, că avem a face cu un nou delict al cărui substrat mai înainte nu fusese acceptat în sistemul de drept penal pozitiv: e mai mult ca evident, că înaintea unui judecător imparțial cunoscător de drept nu se poate susține acuza unei

contravențiuni, care s'a creat și pus în vi-
goare numai după comiterea faptului încriminat.

Bine au simțit-o și instanțele inferioare, că tocmai în lipsa puterii retroactive a ordinului Exc. V. ei nu puteau trage pe nimenia în judecată pentru colecta lui Iancu, și nici că puteau condamna pentru aceasta. De aceea ei s'au încercat a califica această colectare drept contravențiune comisă prin cerșitorie oprită, o infracțiune ce se deosebește, atât în concepțiunea, cât și în sancțiunea sa, de colecta pentru Iancu, pe care o calificație și umăriți Exc. Voastră, ca delict specific.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Aceste foruri deci au aflat neaplicabile premisele contravențiunii lui Iancu, nu au constatat nici existența substratului acelei infracțiuni și totuși n'au ezitat a aplica una dintre urmările acelei contravențiuni confiscarea contribuțiilor publice.

Va să zică, premisa lipsa și totuși avea o consecvență..

Considerând, că în lipsa substratului obiectiv cad de sine și sancțiunea penală și toate sancțiunile de drept legate de aceea ;

considerând, că nu se poate pronunța

sanctiunea unei pretinse infractiuni, pe baza unor dispozitii, ce se rapoarta la alta contraveniune ;

considerand ca e o imposibilitate juridica a contesta puterea retroactiva a unui ordin in chestiunea vinovatiei, si a-i atribui in acelaș timp putere retroactiva in urmarile sale de drept, ce sunt numai consecventele vinovatiei : condamnarea si sanctiunea anuntata prin forurile inferioare, nu pot sa subziste in fata unui judecator imparțial.

Politica, are fata dubla a lui *Ianus* ; nu e voe insa sa o aiba judecatorul in functiune. Cu aceasta dubla fata isi desfasoara forurile inferioare motivele contrazicatoare ale sentintelor lor. Dar Exc. V. nu o sa puteti scapa din vedere, ca una e a colecta in publicitate, prin presa, pentru monumentul lui Iancu, si alta e cerșitul, o contraveniune care si in substractul sau subiectiv si obiectiv lipsește in mod absolut in cazul de fata. Aceasta pentru motivul, ca in aceasta tara colectele intreprinse intru eternizarea figurilor istorice nici-odata n'au reclamat concesiunea stapânirii ; toate colectele si contribuirile publice, pentru toate statuetele din tara, s'au facut fara permisiunea guvernului ; si pentru motivul, ca ase-

menea contribuiri benevole nici un om rezonabil nu le va califica nici-când drept cerșitorie.

Dacă însă toate acestea nu v'ar convinge, va trebui totuși să recunoașteți, că ideia și inițiativa ridicării monumentulu prin contribuiri a pornit din sânul marelui public, și nu dela acuzat. Va trebui să constatați, că acuzatul, a fost numai însărcinatul contribuenților, întru administrarea sumelor intrate până când responsabilitatea lui s'a sistat prin faptul, că administrațiunea contribuiriilor a trecut la o a treia persoană, care singură e rezponzabilă pentru sumele primite.

Rămâne deci să trageți și consecvențele, anume, că judecățile inferioare sunt nemotivate și în condamnarea și decretarea răspunderii solidară a acuzatului, și în urmă și în chestiunea confiscării. Cât pentru condamnare invoc momentul, că la acuzat nu se poate aplica ordinul pentru cerșetori, relevez că acuzatul a fost dătător de seamă numai până în 12 Dec. 1894 și că de atunci îndatorirea rațiociniului public a trecut la o a treia persoană.

Nu poate fi vorba deci despre contravențiune, cu atât mai ales nu, fiindcă

apelul pentru contribuiri s'a lansat în „Foaia Poporului“ și raționinul s'a publicat în nr. 11 din 1894 al aceluiași ziar. E deci evident, că acuza de contravențiune pentru celectă în presă, lovește în determinațiunile legilor de presa, după cari ori-ce infrațiune se poate judeca numai prin judecătoriile ordinare și juriile de presă. Prin urmare poliția corecțională își depășește competența și jurisdicțiunea ei legală, când prigonește și pedepsește un fapt comis prin presă.

O asemenea procedură mai alterează și dispozițiile legale despre prescripțiune. Fiindcă faptul pentru care acuzatul e urmărit, și ca delict ori contravențiune de presă, ori polițială, e apărută în considerarea și a termenului apelului și timpului de încheiere a colectei prin excepțiunea prescripțiunei, care o invoc, și care are să fie respectată din oficiu.

Dar mai ales e justă răspundabilitatea solidară a acuzatului și confiscarea din următoarele motive:

Ordinațiunea de confiscare nebazată în lege s'a emis numai după timpul, în care acuzatul a predat sumele încassate unei a treia persoane, care singură e chemată și responsabilă pentru administrarea

contribuirilor, deci față cu acuzatul un asemenea ordin nu are și nu poate avea putere retroactivă.

Acuzatul nefiind în posesiunea faptică a sumelor încassate și predate unei a treia persoană, nu poate avea nici un fel de răspundere materială. E imposibil a confisca dela cineva cea-ce nu mai are în posesiune.

În fine țin să accentuez mai ales că și atunci când s'ar putea interzice acum folosirea contribuțiilor în scopul destinat, pentru monumentul lui Iancu: chiar și atunci confiscarea e nulă și neavenită fiindcă dăruitorii nici-când n'au avut cunoștința vreunei interdicțiuni de contribuire și o asemenea interdicțiune nici-când nu se publicase mai înainte. În consecință, contribuțiile pentru fondul lui Iancu și în aceste condițiuni, formează proprietatea individuală a contribuenților, proprietate, de care nu se poate atinge nimenea, cu atât mai puțin guvernul țării, dacă ține să conserve baza societății: respectul averii private.

Nu este aceasta nici chestiune politică, nici istorică, ci pur și simplu o chestiune de legalitate din domeniul dreptului civil. Acest ultim fort al dreptului îl respectă în Europa și cel mai reacționar absolutism.

Va trebui deci să-l respecte și puterea executivă din Ungaria, o țară pretinsă constituțională pe care politicianii maghiari, au pretenția să o pună alături de Anglia în ce privește libertățile publice.

Apărând acest ultim fort pe baze strict legale și constituționale, am credința a fi și a rămânea în directiva indicată prin însuși Avram Iancu în ultimul cuvânt ce a adresat el națiunii sale. Pentru-că vă rog să aflați, Excelență, că numai destinul tragic, a dat armele contra-revoluțiunii în mâinile lui Iancu și acea istorică fatalitate care a pus poporul românesc încă odată în fața alternativei dinamice: **de a fi sau a nu fi o națiune.** El însuși, în ființa sa intimă, n'a fost omul *forței*, ci al *dreptului*. Iată de ce El, după principiile sale, era omul pacinicei lupte pentru drept, cu armele legii în cadrele constituționale. Acestea le-a propovăduit el în viață, și acestea le-a lăsat națiunii sale drept moștenire după moarte.

Testamentul său zice:

„Unicul dor al vieții mele e, să-mi văd Națiunea fericită, pentru care după puteri am și lucrat până acuma, durere fără mult succes, ba tocma acuma cu întristare

văd, că speranțele mele și jertfa adusă, se prefac în nimica.

Nu știu câte zile mai pot avea, un fel de presimțire îmi pare că mi-ar spune, că viitorul este nesigur. Voiesc dară și hotărât dispun, că după moartea mea, toată averea mea mișcătoare și nemișcătoare să treacă în folosul națiunii, pentru ajutor la înființarea unei academii de drepturi; tare crezând, că luptătorii cu arma legii vor, putea scoate drepturile națiunii mele“.

Pentru toate aceste Vă rog, Excelență, să anulați sentințele combătute.

Cu stimă cuvenită.

Sibiu, 1 August 1895.

În numele acuzatului *Tit Liviu Albin* :

Dr. Amos Frâncu m. p.

ANEXE.

Ordinul ministrului de interne Perczel D.

— In original. —

A m. kir. belügyminister által f. évi 426. eln. sz. alatt a Janku Abrahám emlékére tervezett szobor felállításának s a szobor céljára való gyűjtésnek megtiltása tárgyában valamenyi törvényhatósághoz kiadott

Körrendelet.

A hazaellenes románok által a magyarokon elkövetett vérengzések folytán hirhedtté vált és a „havasok királyának“ nevezett Janku Abrahámnak köztudomásra a román izgatók szobor felállítását tervezik, s arra már részint nyíltan, részint titokban pénzgyűjtéseket is rendeznek, mi által a multat nem ismerő románokat ámitani és felizgatni szándékoznak.

Ily egyén emlékének megörökítése nem lenne egyéb, mint hirdetése a legsötétebb nemzetiségi fanatizmusnak, dicsőítése annak, ki hazáját elárulta, az ártatlan családok megöletésének és kiraboltságának oka volt.

Ezen merénylet nem lévén megengedhető, ezennel elrendelem, hogy bárhol ez ország területén a nevezett részére szobor felállítása megkíséreltetnék, az teljes erélylyel — az illető helyi, járási és megyei hatóság főnökei személyes felelősségének terhe alatt — megakadályozandó, az e célra való gyűjtések meg nem türendők a fennálló törvények és szabályok értelmében kérdőre és számadásra vonandók, a beszedett összeg pedig lefoglalandó.

Egyszersmind az 1879. XL. t.-czikk 1. §-a alapján kijelentem, hogy mindenki, ki Jancu Ábrahámnak tervezett szobor felállítása érdekében bármily cselekménye által közreműködik, adományokat gyűjt vagy ad, kihágást követ el, és 15 napig terjedhető elzárással és 100 frtig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

Végül felhivom a törvényhatóságot, hogy jelen rendeletem ez utolsó pontját megfelelően tegye közhirré.

Budapesten, 1895. évi márczius hó 15-én.*)

Perczel, s. k.

*) Traducerea românească se află în parte la pag. 16—17 a acestei broşuri.

O voce maghiară despre Iancu.

După publicarea acestui „Apel“ a apărut în revista politică-literară *A hét* (Nr. 51, dela 17 Decembrie 1899) un articol „*Iancu*“ iscălit Tar Lőrincz.

Traducem următoarele din acest articol, al cărui autor pare a cunoaște istoria și confirmă vederile istorice ale autorului:

„E mare indignarea printre Valahii ardeleni; mare ca pe vremea când n’au motiv să se indigneze. Furibundarea presei, eșirea pe plan a tinerilor universitari, adunări populare și petiții la Viena: întregul arsenal bine cunoscut valah se arată, se postează așa, că prima întrebare ce și-o pune omul este: noua comedie în jurul căreia chestii se învîrte? Ei bine; nu strica dacă de astădată Români aflau altă formă exterioară pentru manifestarea indignării lor, pentru-că de astădată într’adevăr sunt indignați și au motiv să fi indignați.

La Alba-lulia, s’a întâmplat anume când s’a pertractat procesul pentru fondul lui *Iancu*, că procurorul regesc de acolo, a numit — cum se afirma — pe Avram Iancu, eroul național al valahimei ardeleni, — șef de bandiți (haramia vezér)

Dacă acel procuror reg. într'adevăr așa s'a exprimat, valahimea din Ardeal are drept și-motiv să se indigneze. Motiv, fiindcă Avram Iancu a fost într'adevăr erou, a fost politician onest, chiar și în greșelile sale și n'a fost, în nici un caz, *șef de bandiți*.

Și drept.

Da; titlul de drept nu se șterge, câtă vreme procurorii maghiari, ales cei din Ardeal, își păstrează obiceiul de a parada în procesele penale politice cu prim-articole proaste, în loc de rechizitorii juridice.

Cazul din Alba-Iulia, e numai copie al tipului permanent, pe care nu-l poate schimba persoana, individualitatea și scopul procurorului singuratic.

Procurorii noștri, își țin de datorință, ca la ori-ce mic furtișag a' naționalităților, să apere patria cu grandetă și în mod băttător la ochi.

În rechizitoriile lor, apar toate secătuirile, toate bombasticismele, frazele, preocupările intenționate și toate înfrumșetările provocatoare din articolele de gazetă și din vorbirile parlamentare, și cei-ce le rostesc (rechizitoriile) nu uită să pomenească de Lombroso, de Beksies Gusztáv, de Kaas Ivor, și numai de aceea își uită, că ei pe scaunul de

acuzatori nu reprezintă politica de partid ofensată, ci ordinea de drept a statului, care poate fi ofensată cu acțiuni politice tot așa de bine ca și cu transgresiuni, delikte și crime comise în contra proprietății, a libertății personale, sau de altă natură.

În timpul din urmă procesele socialiste și naționale au relevat în mare parte o înspăimântătoare superficialitate și preocupare a puterii acuzătoare, ce avea rol în ele, așa că aceasta în sine luat, formează agitația cea mai periculoasă în contra statului pe care-l reprezintă.

Există idei mari și oameni adevărați, pentru cari se poate duce luptă totuși astfel, ca statul să aibă drept și titlu de drept a se apăra. Socialismul e idee sfântă; dar pe lângă el se poate agita astfel, ca omul să poată fi întemnițat cu tot dreptul.

Avram Iancu a fost om adevărat; dar memoria sa poate fi exploatată așa, ca faptul să formeze crimă în contra memoriei sale și păcătuire în contra ordinii de stat.

Nu numai pentru monumentul lui Iancu, ci și pentru al lui Kossuth Lajos și pentru al Reginei Elisabeta, se pot aduna bani pe cale oprită. Și așa mai departe. Dar la astfel de ocaziuni, procurorul să nu facă alta

decât să desvălească rătăcirile de drept, cu cari acuzații în general, sau numai conform sentimentului lor, s'au ciocnit în chestiile sfinte politice cu suprema lex, cu ordinea de stat.

Dacă politica în jurul căruia s'a făcut greșeala, e bună sau rea, onestă sau neonestă, patriotică sau nepatriotică, nu judecătoria are să decidă. În astfel de chestii e obiceiul să decidă — *istoria*.

Îndeosebi patriotismul, să binevoiască domii procurori a nu-l sgândări. Noțiunea patriotismului a fost învelită în atâtea păături, în atâtea scoarțe, din partea luptelor de rasă, a tacticii de partid, a intereselor de clase și a speculațiunii politice, încât omul de drept, care trebuie să opereze numai cu noțiuni de oțel, bine definite, are să se rețină dela atingerea acestor beșici de apă.

Încă odată. Să nu se treacă cu vederea că în procesele politice penale încă aparține judecătoriei numai partea juridică a chestiei, nu partea politică.

Pentru-că, politica de contra, dă naștere, după natura lucrului, la o politică de recontra, și din aceasta se naște un joc hazardat, în care se pierde ce e mai prețios: sentimentul de drept al cetățenilor.

Dar... acest *dar* e momentul cel mai interesant în întreagă afacerea. Procurorul din Alba-Iulia adevă, dacă în adevăr a numit pe Iancu „haramia vezér“, atunci ori nu cunoaște această figură interesantă și nobilă, ori nu voește a-l recunoaște așa cum scrutările neopreocupate ale istoriei îl prezintă. Românii (oláhok) au tot dreptul să se indigneze de aceasta, dar numai pe o singură bază, pe baza scrutării istorice onorabile, adevă dacă recunosc pe Avram Iancu de acela și astfel cum îl descrie istoria imparțială. Căci Avram Iancu numai astfel și numai în acest caz nu a fost victimă perfidiei Vienei, certelor Maghiarilor și nepriceperei poporului său propriu. Avram Iancu, acum e de tot sigur deja, a voit să facă politică maghiaro-valahă. Dacă i-ar fi succes să ducă până la sfârșit această politică, ar fi ajuns cu ea cam la același rezultat, pe care-l dete legea de naționalități a lui Deák Ferencz și Eötvös József. Că în mișcarea națională valahă, aprinsă în patruzeci-și-opt și aprinsă de tăciunele vienez, s'a aruncat cu trup și suflet și cu toată credința sa, aceasta să nu i-o privim cu ochiul statului maghiar, ci cu al imperiului german-austriac de atunci, în care începuseră a se trezi de boarea de Mar-

tie și a se mișca toate popoarele: Italieni, Maghiari, Poloni și Valahi deopotrivă. La astfel de prilejuri, zău, fiecare e pentru *sine cel dintâiu*, și nu prea îi pasă de ideea de stat. Iancu însă a prins arma numai pentru-ca din haosul european de atunci să cristaliceze individualitatea națională a rasei și poporului său, și apoi neconținut a căutat prilejul de a lupta în alianță cu Maghiarii contra reacțiunii europene, și când în Ardeal a arborat stindardul maghiar, prin faptul acesta a dat programul clar al scopului său final. Că în urma unei neînțelegeri, o trupă maghiară tocmai atunci a trebuit să dea năvală asupra Românilor, nu dușmănoși, și la aceasta Români înfuriați au răspuns cu oribilitatea dela Abrud, căreia iar i-se află pereche: aceasta e o fatalitate, pentru care nu poți face responsabili nici pe Maghiari, nici pe Români, nici pe Kossuth, nici pe Iancu.

„Atâta e sigur, că Iancu după toate acestea încă tot a întrebuințat ori-ce ocazie pentru a se apropia de Unguri și că el a luptat contra Rușilor și Austriacilor, iar nu cu ei...

...„Nu cred Neamțului“, aceasta era politica lui. Și dacă Valahul ardelean de astăzi își reamintește figura lui posomorită și cum

în noaptea din munți plângea din când în
când fluierul său, istoria onestă îi trimite
mormântului său cu glas duios de fluier a-
devărul etern: „Nu crede Neamțului!”

.
Tar Lörincz

In restul articolului, autorul constată că
lancu a luptat pentru „democrație, libertate
și naționalitate“.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Erata

Traducerea și publicarea acestui apel s'a făcut în pripă; s'au strecurat deci mai multe erori și de tipar și de traducere.

Inteligentul cetitor, însă le va corege singur și le va ierta cu bunăvoință.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

